

Asia: VN/18098/2025

Lausuntopyyntö: Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi lapsen erityisestä suojelusta ja siihen liittyviksi laeiksi

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Yliopisto tai ammattikorkeakoulu tai tieteellinen järjestö

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Lastensuojelulainsäädännön kokonaisuudistamisen tarve on olemassa. Haasteena nykyisessä esityksessä on se, että uudistus on edelleen vain osittainen ratkaisu tunnistettuihin haasteisiin ja kehittämiskohteisiin. Sen lisäksi esitys kiinnittyy vahvasti keskeneräiseen sosiaalihuoltolain uudistamiseen, mikä vaikeuttaa kokonaisvaikutusten arviointia sekä uudistuksen tosiasiallisen muodon hahmottamista.

Lastensuojeluasiakkuuden kynnyksen nostaminen ja viimesijaisuuden korostaminen muuttaa lain henkeä varhaisen tuen tarjoamisesta viimesijaiseen suojeluun. Haavoittuvassa asemassa olevien lasten tuki, palvelut ja oikeus hyvinvointiin ja yksilölliseen kasvuun pyritään esitysten mukaisesti jatkossa turvaamaan vähemmän velvoittavasti siirtämällä erityisen suojelun tarpeessa olevia lapsia sosiaalihuoltolain piiriin. Riskinä on näiden lasten ja jatkossa samassa tilanteessa olevien lasten oikeuksien heikentyminen.

Viimesijaisuuden korostaminen vahvistaa entisestään kytköstä sosiaalihuoltolain vasta valmisteilla oleviin muutoksiin lasten ja perheiden varhaisemman tuen tarjoamisessa. Ehdotetuissa lakiuudistuksissa (SHL ja LS-laki) suojelua tarvitsevien lasten oikeus tukeen ja palveluihin ei vahvistu siirtämällä vastuuta niistä yleislain piiriin. Lausunnon kohteena olevan lakiesityksen vaikutukset

riippuvat pitkälti siitä, kuinka kattavasti ja oikea-aikaisesti sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut ovat tosiasiallisesti saatavilla.

Esitys kaventaa lastensuojelun roolia samaan aikaan, kun lasten ja perheiden palvelutarpeet monimutkaistuvat. Esitys lisää sosiaalityöntekijöiden harkintavaltaa, mutta heikentää lasten oikeutta suojeluun, siirtäen vastuuta palvelujärjestelmältä lapsille ja perheille itselleen.

Sijaishuollon ehdotetut uudistukset painottuvat rajoituksiin, kontrolliin ja säästötavoitteisiin lapsen edun tai oikeudellisten vaikutusten arvioinnin sijaan.

2. Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain

Perustelut tiiviisti

Esityksen ensimmäisenä tavoitteena on vahvistaa painopisteen siirtoa perustason palveluihin esimerkiksi yhdenmukaistamalla lapsille ja lapsiperheille suunnattuja palveluja. Tavoite siirtää vastuuta lastensuojelun aikaisemmista avohuollon palveluista laajemmin palvelujärjestelmän tehtäväksi on hyvä, mikäli siinä onnistutaan. Avohuollon palveluiden siirtäminen sosiaalihuoltolakiin siinä väljyydessä, jota sosiaalihuoltolakiin nyt ehdotetaan, tulee nykyisessä taloustilanteessa hyvin todennäköisesti heikentämään lasten yhdenvertaista palveluiden saatavuutta kansallisesti. Jotta suojelun tarpeessa olevien lasten oikeudet moniammatillisiin palveluihin toteutuvat, tarvittaneen velvoittavaa sääntelyä myös muihin kuin sosiaalihuollon lakeihin.

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolin vahvistaminen on sinänsä kannatettavaa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän suhteellisuusvaatimuksen edellyttämä avohuollon toimien soveltuvuuden, mahdollisuuden ja riittävyden arviointi 50 § 2 mom 1 kohdan mukaisesti voi kuitenkin jatkossa muodostua vaikeammaksi, kun perhetyö ja kotiin vietävä perhekuntoutus siirtyvät sosiaalihuoltolain 3 luvussa tarkoitettuihin sosiaalipalveluihin.

Esityksen toisena tavoitteena on selkiyttää lastensuojelua viimesijaisena palveluna tilanteissa, joissa lapsen todetaan olevan erityisen suojelun tarpeessa. Erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen ja lastensuojelun asiakkuuden välinen rajapintaa on pitkään vaatinut selkiyttämistä. Tämä selkiyttäminen ei kuitenkaan olisi edellyttänyt lastensuojelun asiakkuuden kynnyksen korottamista ja lastensuojelun profiloimista entistä vahvemmin tahdonvastaiseksi palveluksi. Rajapintaan liittyy edelleen epäselvyyttä esimerkiksi vaarantumisen ja vakavan vaarantumisen eron määrittelyissä. Esityksessä stigman kokemukselle on annettu yllättävä painoarvo, jopa siinä määrin että se vaikuttaa ohjaavan muutoksia enemmän kuin lapsen oikeus suojeluun.

Mikäli sosiaalihuoltolain uudistus ei varmista vankkaa tukea lapsille ja perheille ennen lastensuojelun asiakkuutta, vaarana on, että lastensuojelun nostettu kynnyks jättää lapsia ilman heidän tarvitsemaansa tukea ja tilanteisiin puututaan liian myöhään. Nykytilanteessa haasteena ei niinkään ole ollut esityksessä esiin tuotu huoli liian varhaisesta lastensuojelun puuttumisesta vaan se, että osa perheistä ja lapsista kokee jäävänsä ilman tukea tai saavansa sitä riittämättömästi.

Lisäksi esityksen tavoitteina on selkiyttää lain rakennetta ja helpottaa lain soveltamista, keventää lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvoitteita sekä parantaa julkisen talouden kestävyttä. Esitys selkiyttää joiltakin osin lain rakennetta sekä määrittelee lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän velvoitteita kootusti, mitkä ovat kannatettavia muutoksia.

Säästötavoitteiden valitseminen ohjenuoraksi kaikkein haavoittuvassa asemassa olevien lasten viimesijaisten palveluiden uudistamisessa on arvovalinta, jota emme kannata. Esitetyn henkilöstömitoituksen kevennyksen vaikutus julkiseen talouteen on laskennallinen. Laskelma perustuu oletukseen palkkakustannussäästön heijastumisesta ostopalveluhintoihin kentällä, jossa lastensuojelulaitoksista yli 80 % on yksityisten toimijoiden ylläpitämiä.

3. Mikä seuraavista vaihtoehdoista olisi mielestänne tarkoituksenmukaisin tapa järjestää sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain välinen rajapinta? Valitkaa yksi ja perustelkaa vastauksenne.

Nykytilan säilyttäminen

Perustelut tiiviisti

Lastensuojelulakia on muutettu lukuisia kertoja. Tämänhetkinen esitys ei kaikilta osin vastaa kokonaisuudistuksen tarpeen taustalla tunnistettuihin puutteisiin. Kannatamme lain tosiasiallista kokonaisuudistamista kerralla ja siten, että yhteisvaikutukset suhteessa sosiaalihuoltolakiin on arvioitu kattavasti.

4. Lausuntopalaute lukuun 1 (Yleiset säännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 1 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

Eryteisesti huostaanoton edellytyksiä arvioitaessa edeltävät palvelut ja niiden saatavuus ovat keskeisessä roolissa päätöksentekoa. Huomioitavaa on, että sosiaalityöntekijä voi arvioida terveydenhuollon palveluiden olevan ensisijaista, mutta ei tosiasiallisesti voi arvioida niiden tarvetta tai "hakea" niitä asiakkaalle. Velvoittavampaa lainsäädäntömuutosta tarvitaan myös terveydenhuoltoon.

Esityksessä olisi syytä tarkentaa mitä "lastensuojelun tuki ja palvelut" ovat sen sijaan, että todetaan sen hyvin väljästi olevan kaikki se tuki, joka annetaan sen jälkeen, kun lapsesta on tullut lastensuojelun asiakas. Lisäksi avoimeksi jää kysymys siitä ovatko myös sosiaali- ja terveyspalvelut lastensuojelun asiakkaalle lastensuojelua? Ja onko lapsi silloin sekä sosiaali- ja terveyspalvelun että lastensuojelun asiakas.

Lakiin esitetään lisäystä ”Lisäksi lastensuojelun asiakkuus voi alkaa myös silloin, jos lapsi tai hänen huoltajansa tai vanhempansa ei ota vastaan sosiaalihuoltolain mukaista tukea tai palveluja lapsen ilmeisestä suojelun tarpeesta huolimatta”. Epäselväksi jää mitä lisäarvoa tämä tuo nykytilanteeseen, jossa lastensuojelua tulee tarjota tällaisessa tilanteessa.

5. Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla muutoksella olevan lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen ja päättymiseen?

-

6. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää koskevan asiakasmitoituksen joustavoittamisesta mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Esityksen korostaessa sosiaalityön roolia ensisijaisena palveluna on asiakasmitoituksen säilyttäminen ensisijaisen tärkeää. Viimesijaisuuden korostamisen myötä asiakkaana olevien lasten haasteet tulevat olemaan entistä vaativampia. Sosiaalityöntekijöiden kokemuksen mukaan 15–20 asiakasta on määrä, joka mahdollistaa muutostyön tekemisen sosiaalityöntekijänä.

Lapsen edun näkökulman ohjaaminen joustavuuteen on sinänsä kannatettavaa. Riskinä joustavuuden lisäämiseen voidaan kuitenkin pitää sellaisen käytännön vakiintumista, että uuden pykälän nojalla asiakasmäärät systemaattisesti nousevat sisarusparvien asiakkuuksien sijoittelulla. Ehdotus on kannatettava ainoastaan siinä tapauksessa, että valvonnalla ja seurannalla pystytään varmistumaan pykälän tosiasiallisesta soveltamisesta vain tilapäisesti ja poikkeustapauksissa.

7. Onko ehdotus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävistä kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

On hyvä, että esityksessä tunnistetaan lapsen vastuusosiaalityöntekijän työn olevan vaativaa muutokseen tähtäävää asiantuntijatyötä lukuisine lakisääteisine velvoitteineen ja tehtävineen. On hyvä, että tehtävät ja vastuukokonaisuus on koottu yhteen. Perheen jälleenyhdistämisen edistäminen on erityisen kannatettava lisäys.

8. Lausuntopalaute luvusta 3 (Lastensuojelun järjestäminen ja kustannusvastuu): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 3 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta sekä vaikutuksista.

-

9. Lausuntopalaute luvusta 4: Onko ehdotus, jonka mukaan lupa lapsen tutkimiseen annettaisiin jatkossa hyvinvointialueen viranhaltijan päätöksellä hallinto-oikeuden sijaan, mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Uusi sääntely mahdollistaa oikea-aikaisen ja viivästyksättömän lapsen tutkimisen ilman hallinto-oikeuden prosessia, mikä voidaan nähdä parannuksena lapsen oikeuteen saada arvio hoitotarpeesta viivästyksettä. Lapsen edun näkökulmasta tämä on perusteltua.

10. Selkiyttävätkö luvun 4 ehdotukset lastensuojelun päätöksentekosääntelyä?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti

Esitys on ongelmallinen sijoitettujen lasten jatkuvuuden turvaamisen näkökulmasta. Emme kannata sen vahvistamista lainsäädännöllisesti, että vakituinen sijaishuoltopaikka voidaan irtisanoa lapsen tilapäisen muualle sijoituksen ajaksi. Muutos ei vahvistaisi lapsen oikeutta jatkuvuuteen.

11. Lausuntopalaute luvusta 5: Onko ehdotus edunvalvojan palkkioiden ja kulukorvausten rajaamisesta ja yhdenmukaistamisesta valtioneuvoston asetuksella mielestänne kannatettava?

Kyllä

Millaisia vaikutuksia (etenkin taloudellisia) arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Yhdenvertaisuuden vahvistuminen.

Muut mahdolliset huomiot lastensuojelun edunvalvontaa koskevasta sääntelykokonaisuudesta?

On erittäin kannatettavaa, että rikostaustaote edellytettäisiin jatkossa.

Vanhempien oikeusturvan näkökulmasta voisi kuitenkin olla tarpeen tarkentaa, missä tapauksissa mielenterveysongelmat ovat sen laatuaisia tai vakavia, että edunvalvoja määrätään.

12. Muu lausuntopalaute luvusta 5 (Lapsen osallisuus): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 5 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

13. Lausuntopalaute luvusta 6 (Menettelysäännökset): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 6 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

14. Lausuntopalaute luvusta 7 (Lastensuojelun avohuolto): Ovatko lastensuojelun avohuoltoa koskevat ehdotukset mielestänne kannatettavia?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

15. Lausuntopalaute luvusta 8 (Lapsen kiireellinen sijoitus): Onko kiireellisen sijoituksen jatkoa koskeva ehdotus (keston lyhentäminen 30 vuorokaudesta 14 vuorokauteen) mielestänne kannatettava?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Määräajan lyhentäminen voi vahvistaa lapsen tilanteen ripeämpää arviointia, jos hyvinvointialueen resurssit (sekä sosiaali- että terveydenhuolto) mahdollistavat tämän. Säästöpaineesiin yhdistettynä esitetyn muutoksen riskinä kuitenkin on, että päätöksiä tehdään jatkossa liian niukoin selvityksin.

16. Lausuntopalaute luvusta 9 (Huostaanotto): Onko huostaanottoa koskeva ehdotus (50 §) mielestänne kannatettava?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Huostaanottoa koskevassa pykälän mukaan sekä lapsen että huoltajan palveluiden sopivuutta, mahdollisuutta ja riittävyttä tulee arvioida. Periaate, jonka mukaan koko perhettä autetaan, on kannatettava. Epäselväksi kuitenkin jää, miten varmistetaan sosiaalityöntekijän tosiasialliset mahdollisuudet arvioida huoltajien saamia sosiaali- ja terveystalvueluita.

Mikäli alle 18-vuotias vanki sijoitetaan 3 momentin nojalla tulisi arviointi sijoituksen vaikutuksista tehdä myös muiden samassa laitoksessa asuvien lasten näkökulmasta.

17. Lausuntopalaute luvusta 10 (Kodin ulkopuolinen sijoitus): Onko kodin ulkopuolisten sijoitusten ja sijoituspaikkojen valvontaa koskevien säännösten täsmentäminen ja vastuunjaon selkeyttäminen ehdotetulla tavalla mielestänne kannatettavaa?

Ei kantaa

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

-

18. Lausuntopalaute luvusta 11 (Laitoshoidto): Onko ehdotus lastensuojelulaitoksen asuinyksikön henkilöstömitoituksen täsmentämisestä ja osittaisesta joustavoittamisesta (ml. lapsikohtainen vähimmäismitoitto 1 työntekijä/lapsi sekä mahdollisuus suhteuttaa mitoitusta sijoitettujen lasten lukumäärään) mielestänne kannatettava?

Ei

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Tämä ehdotus ei perustu lapsen edun tai oikeuksien arviointiin eikä tutkittuun tietoon vaan säästötavoitteisiin. Tutkimustiedon valossa sijoitettujen lasten fyysinen ja emotionaalinen turvallisuus rakentuu pääasiassa ihmissuhteissa. Sen pohjalta tarpeen olisi henkilöstön vähentämisen sijaan ennemminkin henkilöstön lisääminen, joka mahdollistaisi vahvemman suhdeperustaisen työn.

19. Onko ehdotus turvahenkilöä koskevaksi sääntelyksi, jossa turvahenkilön tehtävät ja toimivaltuudet erotetaan selvästi hoito- ja kasvatustehtävistä, mielestänne toimiva?

Osittain

Millaisia vaikutuksia arvioitte ehdotetulla sääntelyllä olevan?

Koska turvallisuusalan henkilökunnan käyttö lastensuojelulaitoksissa on vakiintunut käytäntö erityisesti vaativan tason hoidossa, on asiasta tärkeää säätää tarkemmin.

Turvahenkilöstön ulkopuolisiin henkilöihin kohdistuvat valtuudet esim. henkilön poistaminen laitoksen alueelta tai haitallisten aineiden ja esineiden laitokseen tuomisen estäminen ovat kannatettavia. Laitosten henkilöstön ja turvahenkilöstön valtuuksia ja rooleja suhteessa laitoksessa asuviin lapsiin tulisi kuitenkin selkeyttää edelleen.

20. Lausuntopalaute luvusta 12 (Lapsen erityistä suojelua turvaavat rajoitukset sijaishuollon aikana): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 12 säännöksistä 90 § (yhteydenpidon rajoittaminen) ja 93 § (henkilöntarkastus) ja niiden käytännön toimivuudesta ja vaikutuksista.

Esitys yhteydenpidon rajoitusta koskevan sääntelyn muuttamisesta siten, että lapsen yhteydenpitoa olisi jatkossa mahdollista rajoittaa myös lapsen sosiaaliseen verkostoon kuuluviin henkilöihin on kannatettava esim. päihteiden käytön estämisen ja haitallisten ihmissuhteiden rajoittamisen mahdollisuuden näkökulmasta.

21. Lausuntopalaute luvusta 13 (Jälkihuolto): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita luvun 13 säännöksistä ja niiden käytännön toimivuudesta.

-

22. Lausuntopalaute luvusta 17 (Voimaantulo): Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita voimaantuloa koskevista säännöksistä ja niiden vaikutuksista.

Yhdessä sosiaalihuoltolakiin suunniteltujen muutosten kanssa kokonaisuus on suuri sekä hyvinvointialueiden että kansallisten ohjaavien, valvovien ja seurannasta vastaavien tahojen näkökulmasta. Siirtymälle sekä toimeenpanolle ja toimeenpanon tuelle on varattava riittävästi aikaa ja resursseja.

23. Lausuntopalaute ehdotuksesta koskien lisärahoitusta tutkintokoulutukseen valmentavan koulutuksen (TUVA) turvaamiseksi yksityisissä koulukodeissa ja Valtion koulukodeissa: Pyydämme esittämään tähän kohtaan huomioita TUVA-koulutuksen rahoitusta koskevasta säännöksestä ja sen vaikutuksista.

-

24. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen taloudellisista vaikutuksista?

-

25. Millaisia taloudellisia vaikutuksia arvioitte ehdotuksen 38 §:n 3 momentilla mahdollisesti olevan?

-

26. Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotuksen muista vaikutuksista?

Kokonaisvaltainen lapsivaikutusten arviointi lastensuojelun asiakkaana olevien lasten näkökulmasta tulisi tehdä sosiaalihuoltolain ja tämän lain kokonaisuudesta. Sen lisäksi lakimuutosten vaikutuksia tulee systemaattisesti seurata siten että vastuutahot määritellään ja resurssointi varmistetaan.

27. Vapaamuotoiset huomiot

Koska lain nimenmuutokselle ei esitetä perusteluja ja esityksessä edelleen määritellään annettava palvelu lastensuojeluksi, herää kysymys, onko vakiintuneen lain nimen muuttaminen tarpeen.

Eriksson Pia
Helsingin yliopisto - Valtiotieteellinen tiedekunta ja Svenska social- och kommunalhögskolan